

Varhaisvaiheen funktionalismia päijäthämäläisellä maaseudulla

Lähes kaikissa Päijät-Hämeen kunnissa on vähintään yksi funktionalismin varhaisvaiheen rakennus. Osa näistä 1930- ja 1940-luvuilla valmistuneista kohteista toteutettiin taajamien ulkopuolelle keskelle maaseutua tai metsää. Nämä funktionalistista tyyli-suuntaa edustavat rakennukset toivat ympäristöönsä kontrastia modernin arkkitehtuurin sekä perinteisen puurakentamisen tavan ja luonnonmaisemien välille. Myös uuden arkkitehtuurin aatemaailma oli jossakin määrin ristiriidassa suomalaisen agrariikulttuurin kanssa, sillä monet funktionalistisen tyyli-suunnan arkkitehdit ihannoivat ja korostivat muun muassa kansainvälisyyttä, modernia elämäntapaa ja teollisuuden koneellistumista.

Funktionalismi – puhekielessä funkkis – alkoi muuttaa radikaalisti kansainvälistä ja suomalaista arkkitehtuuria 1920-luvun lopulta lähtien. Rakennussuunnittelua alkoivat ohjata geometriset perusmuodot, koristeaiheiden karsiminen, pelkistäminen ja tarkoituksenmukaisuus. Funktionalististen rakennusten ulkoseinät suunniteltiin tavallisesti vaaleiksi ja sileiksi. Ikkunat olivat useimmissa kohteissa pieniä ja ne saatettiin sijoittaa seinille nauhamaisesti. Katot pyrittiin tekemään tasakatoiksi. Maamme ensimmäisiä merkittäviä uuden arkkitehtonisen tyyli-suuntauksen rakennuksia olivat muun muassa Alvar Aallon suunnittelemat Turun Sanomien toimitalo (1929 - 1930), Paimion parantola (1930 - 1933) ja Viipurin kirjasto (1935) sekä Erik Bryggmanin suunnittelemat kohteet pääosin Turussa ja sen ympäristössä.

Päijät-Hämeessä funktionalismin ensimmäisen aallon rakennuksia valmistui ennen kaikkea Lahteen ja jonkin verran maakunnan kuntakeskuksiin. Kuitenkin myös sydänmaille toteutettiin muutamiin paikkoihin uutta arkkitehtuuria. Yksi näistä kohteista sijaitsee Hartolassa. Lähdetessä kunnan keskustaaajamasta Vuorelankyläntietä luoteeseen, tulee hiekkatien varrella lähes yllättäen vastaan funktionalismia edustava rakennus, Hangastaipaleen entinen kyläkauppa. Kohde lienee valmistunut 1930-luvulla. Vaikka rakennus sijaitsee aivan kylätien varrella, ei kohde nouse vahvasti esiin hieman pusikoituneelta ja asumattomalta tontilta. Tieltä katsottaessa rakennus antaa modernimman vaikutelman kuin mitä se itse asiassa onkaan. Entinen kyläkauppa näyttää funktionalismin ihanteiden mukaisesti tasakattoiselta rakennukselta, mutta rakennuksen viisteiset kattoratkaisut on peitetty pohjoispäätyyn rakennetulla seinäkkeellä. Näin rakennus näyttää tielle suorakulmaiselta. Kyläkauppaa katsoessa ei voi välttyä kysymykseltä, millainen tarina liittyy siihen, miten syrjäiseen ja pienehköön hartolalaiseen kylään on aikoinaan toteutettu modernia arkkitehtuuria edustava kaupparakennus.

Hangastaipaleen entisen kyläkaupan päätyyn on toteutettu valseinäke, jonka ansiosta rakennus antaa kylätieltä katsottaessa vaikutelman tasakatosta. Oikealla oleva lisäsiipi eroaa lautaverhoiltuna funktionalistisesta päärakennuksesta. Tämä rakennuksen osa lienee valmistunut kivistä päärakennusta myöhemmin. Kuva Pekka Piiparinen, kuvankäsittely Mervi Mäkinen.

Hangastaipaleen kyläkauppaa vastaavan kokemuksen kulkija voi saada Sysmän Liikolan kylässä: hiekkatien varrella keskellä agraaria maisemaa vastaan tulee varhaista modernia arkkitehtuuria. Toisin kuin kyläkauppa, Liikolan funktionalistinen seurantalorakennus näyttää maaseutumaisemassa silmiinpistävästä ryhdikkäältä. Vuonna 1939 valmistunut rakennus korostuu kylätieltä katsottaessa, sillä seurantalo sijaitsee pienellä kumpareella. Rakennuksesta hahmottuu kolme toisiinsa nivoutunutta massaa, joista jokaisessa on loiva viistokatto. Tämänkään rakennuksen kohdalla ei päästy tasakattoihanteeseen, vaikka kylätieltä katsottaessa se siltä näyttääkin. Kokonaisuus on kuitenkin harmoninen ja olemukseltaan lähellä funktionalismin puhtaita ideoita.

Liikolan seuratalo on poikkeuksellinen modernismin varhaisvaiheen kohde keskellä agraaria Päijät-Hämettä. Kuva Pekka Piiparinen, kuvankäsittely Mervi Mäkinen.

Myös Vierumäen ja Nastolan urheiluopiston valmistuivat taajaman ulkopuolelle. Vierumäelle perustetun Suomen Urheiluopiston päärakennus edustaa puhdaspiirteistä funktionalismia. Opisto on myös tämän tyyli-suuntauksen valtakunnallisesti merkittäviä kohteita. Suomen urheiluopiston päärakennuksen suunnitteli yksi suomalaisen funktionalismin pioneereista, Erik Bryggman. Vuonna 1937 valmistunut seitsenkerroksinen rakennus kohosi aikoinaan keskellä metsää luoden kiinnostavan jännitteen ympäröivän luonnon kanssa. Myöhemmin opiston rakennuskanta on täydentynyt ja kontrasti modernin arkkitehtuurin ja metsämaiseman välillä on loiventunut. Rakennuksen sisäpihalta voi hahmottaa helposti 1930-luvun funktionalismille tuttuja kaarevia rakennuspintoja. Päämassa muodostuu kuitenkin suorakaiteisista muodoista.

Suomen Urheiluopiston rakennus muodostuu pääasiassa suorakulmaisista massoista, mutta kohteessa on myös 1930-luvun funktionalismille tyypillisiä kaarevia rakennuspintoja. Kuva Pekka Piiparinen, kuvankäsittely Mervi Mäkinen.

Funktionalismi ei saavuttanut 1930- ja 1940-luvuilla juuri suosiota Päijät-Hämeen maaseudun omakotirakentamisessa. Yksi harvoista kohteista on Asikkalan Lauttaniemeen vuonna 1936 valmistunut Päijälänna. Tämän 250 neliön kokoisen talon suunnitteli arkkitehti Tauno Niinioja. Kuutionmuotoiseen asuinrakennukseen valmistui alun perin asuinhuoneistojen lisäksi myös toimistohuoneita, sillä Päijälännaassa harjoitettiin tukkuliiketoimintaa. 1950-luvun lopulta lähtien rakennus on ollut pelkästään asuinkäytössä. Toinen merkittävä funktionalistinen maaseudulle toteutettu omakotitalorakennus on Orimattilan Virenojan kylään vuonna 1941 valmistunut Mäkelä. Sen rakennutti lahtelainen rautakauppias K. E. Mäkelä. Hän perusti kylän halki kulkevan rautatien varteen tiilitehtaan ja sen läheisyyteen valkoiseksi rapatun asuintalon. Sen toisen kerroksen ikkunarivistöt antavat vaikutelman nauhaikkunarivistöstä, joka oli yksi funktionalismin ihanteista. Sen sijaan aumakatto viestii perinteisestä rakentamisen tavasta.

Vaikka vuonna 1941 valmistuneessa Mäkelässä on perinteinen kattoratkaisu eli aumakatto, viestii rakennuksen ulkoinen olemus vahvasti ennen kaikkea funktionalismista. Kuva Pekka Piiparinen, kuvankäsittely Mervi Mäkinen.

Maaseudulle valmistui 1930- ja 1940-luvuilla kohteita, joihin tuli vaikutteita funktionalismista, mutta jotka suunniteltiin edelleen pitkälti perinteisen arkkitehtuurin mukaisesti. Yksi esimerkki näitä rakennuksista on Sysmään vuonna 1937 valmistunut Rannan kartanon päärakennus. Funktionalismia rakennuksessa on muun muassa vaalea rappaus ja niukkailmeisyys, sen sijaan klassismin vaikutuksesta kertovat aumakatto ja harkko-maisesti koristellut nurkat. Samankaltainen talo on Orimattilassa sijaitseva Urho Kekkonen arkkitehtuurin rakennus, joka valmistui 1940-luvulla Hovilan tilan päärakennukseksi. Sysmässä sijaitsevan Otamon kylän kappelissa (1939) on funktionalistisia piirteitä, kuten vaalea rappaus ja koristeaiheiden vähäisyys. Rakennuksessa on kuitenkin pieniä viitteitä uusgoottilaisesta 1800- ja 1900-lukujen taitteen kirkkoarkkitehtuurista sekä selkeästi hahmotettava harjakatto.

Pekka Piiparinen

Lähteet

Asikkalan rakennusinventointi. Teija Ahola 2006.

Hartolan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Nina Könönen 2005.

Hollolan rakennusinventointi. Teija Ahola 2006.

Sysmän rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Nina Könönen 2005.

Wager, Henrik 2006. Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Päijät-Hämeen liitto.

Kirjallisuus

Heinonen, Raija-Liisa 1986. Funktionalismin läpimurto Suomessa. Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki.

Standertskjöld, Elina 2008. Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930 - 1950. Suomen rakennustaiteen museo. Hämeenlinna.

Sanomalehdet

Itä-Häme 12.8.2015.